

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

Reçu CLT / CIH / ITH

Le

30 MARS 2017

N°

0151

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP/I-612-08/16-06/0226

Urbroj.: 532-04-01-03-02/3-16-1

Zagreb, 30. prosinca 2016.

Ministarstvo kulture na temelju članka 12. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara („Narodne novine“, broj 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14) i članka 20. stavaka 1. i 2. Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 89/11 i 130/13), donosi

R J E Š E N J E

1.

Utvrđuje se da Umijeće suhozidne gradnje ima svojstvo nematerijalnoga kulturnog dobra u smislu članka 9. stavka 1. alineja 3. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

2.

Za kulturno dobro iz točke 1. ovoga Rješenja utvrđuje se sljedeći sustav mjera zaštite:

- osigurati dostupnost dobra javnosti;
- poticati prenošenje i njegovanje kulturnoga dobra u izvornoj sredini;
- poticati sudjelovanje pojedinaca, grupa i zajednice koje baštine dobro u identificiranju, definiranju, izvođenju i prenošenju dobra;
- popularizirati i promovirati kulturno dobro održavanjem stručnih skupova, putem elektroničkih medija, audio i video zapisa i na drugi način;
- osigurati održivost dobra kroz edukaciju, identificiranje, dokumentiranje, znanstveno istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti, mogućnost prenošenja tradicije nasljednicima putem formalnog i neformalnog obrazovanja, te revitalizaciju napuštenih segmenata dobra;
- educirati stručni kadar za prenošenje znanja i vještina putem seminara, radionica, formalnog i neformalnog obrazovanja;
- nastaviti sa istraživanjem dobra, primjerenim dokumentiranjem u svim vidovima i načinima suvremenog bilježenja te stručnim i znanstvenim vrednovanjem;
- promicati funkciju i značaj dobra u društvu, te uključiti zaštitu dobra u planirane razvojne programe;
- popularizirati i promovirati nematerijalno kulturno dobro te time nastojati ojačati svijest da je umijeće suhozidne gradnje jedinstveno dobro koje na lokalnoj i nacionalnoj razini osigurava kulturnu raznolikost te provoditi mjere zaštite kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja, uništenja ili pretjerane komercijalizacije kulturnoga dobra;
- njegovati međunarodnu suradnju u zaštiti i očuvanju dobra;
- međusektorskim aktivnostima prema područjima poljoprivrede, ruralnog razvitka, gospodarstva, te zaštite okoliša i graditeljstva poticati očuvanje gospodarskih praksi koje kreiraju suhozidne krajolike i osigurati unaprjeđenje i koordinaciju mjera zaštite kulturnog dobra;
- nositelj dobra dužan je provoditi mjere zaštite radi njegova očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno-tradicijske matrice i pojavnosti.

3.

Nositelji su sve pravne i fizičke osobe evidentirane na Popisu nositelja koji je sastavni dio ovoga Rješenja. O svim promjenama nositelja nadležno tijelo dužno je obavijestiti Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnoga dobra, koje će sukladno izmjenama revidirati Popis nositelja.

4.

Na navedeno nematerijalno kulturno dobro iz točke 1. izreke ovoga Rješenja primjenjuje se Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

5.

Predmetno kulturno dobro upisat će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara, a upis će se objaviti u „Narodnim novinama“.

6.

Žalba ne odgađa izvršenje ovoga Rješenja.

O b r a z l o ž e n j e

Umijeće suhozidne gradnje (gradnje „u suho“) je umijeće izrade konstrukcija od kamena bez upotrebe vezivnog materijala. U užem smislu odnosi se na zidanje lomljenim kamenom s minimumom ili bez obrade, a kao širi pojam može obuhvatiti i polaganje kamenih opločenja i pokrova, zatim gradnju inženjerskih građevina klesanim kamenom bez upotrebe veziva, te izradu gabiona. Ovim se umijećem čovjek na jadransko-dinarskom području Hrvatske služi od prapovijesti do danas. Njegova rasprostranjenost, tehnički dosezi i važnost za zajednicu u vezi su s intenzitetom naseljenosti i ekonomske aktivnosti, te s načinom i sredstvima transformacije krša u svrhu poljoprivredne proizvodnje; krize i prestrukturiranje poljoprivredne proizvodnje od početka dvadesetog stoljeća do danas, te opća urbanizacija, mehanizacija i industrijalizacija života, postupno su ga dovele u stanje ugroženosti, koja je poprimilo kritične razmjere tijekom zadnjih 30-ak godina.

Povijesni pregled:

Povijesni izvori stariji od 19. stoljeća oskudni su i uglavnom nedovoljni, čak i za potrebe datiranja građevina i krajolika, a pogotovo za praćenje društvenih i tehničkih pojedinosti njihova nastanka i korištenja. Neposredno datiranje građevina također je teško zbog pomanjkanja stilskih odlika i fizikalnih markera u suhozidnim konstrukcijama. Stoga se interpretacije ranije povijesti suhozidne gradnje uglavnom oslanjaju na interpretaciju regionalnih i lokalnih povijesti okoliša, za što su najznačajnije priloge do danas dale arheologija, povijest i geografija. Od 19. stoljeća situacija s izvorima se značajno mijenja, prvenstveno uspostavom prvog stabilnog katastra, te pojavom fotografije i drugih izvora službene, stručne i popularne provenijencije. U prvoj polovici 20. stoljeća počinju se javljati prve interpretacije suhozidnih građevina kao kulturno-povijesne baštine. U drugoj polovici 20. stoljeća, razvitkom znanosti i medija, pojavljuje se raznorodna građa, koja, obrađujući ruralni prostor, mjestimice donosi i pokoji podatak ili interpretaciju suhozidnih građevina (uz ranije spomenute, tu nastupaju i etnografija, agronomija, onomastika, konzervatorska djelatnost, arhitektura, slikarstvo, dokumentarni film). Na prijelazu u 21. stoljeće pojavljuje se fokusirani interes za suhozidnu temu u užem krugu stručnjaka-entuzijasta, prva sustavna proučavanja i sinteze za povijest i tipologiju suhozidnih građevina. Od 2010. godine, uz kontinuirane istraživačke priloge pojedinih autora afirmiranih u prethodnom razdoblju, te jačanje teme kulturnih krajobrazu u nekoliko znanstvenih područja, dešava se i porast civilnog i institucionalnog zanimanja za baštinske aspekte suhozidne gradnje. To je šire zanimanje, zahvaljujući novim medijima i digitalnoj tehnologiji, obogatilo i fond podataka o suhozidnim građevinama i zajednicama njihovih stvaratelja.

U srednjovjekovnim dokumentima pisanim na latinskom jeziku (primjerice Statut grada Dubrovnika, 1272., Istarski razvod, 1325., Hvarski statut, 1331.) koristi se generički latinski izraz *maceria*, ali pojavljuju se i lokalizmi – u Istarskom razvodu *gromača* u hrvatskom tekstu, u Hvarskom statutu riječ *gomila* kao dio nekih toponima, a u Statutu grada Dubrovnika riječ *margin* u značenju kanala uz među. Iz riječi *maceria* nastao je izraz *mocira*, čiji se pisani trag pojavljuje u 17. stoljeću (I.T.Mrnavić, „Osmanšćica“). Sintagmu „suhi zid“ koristi u 17. stoljeću Josip Belostenec u svom rječniku (prvi put tiskan 1740.), a „zid prez vapna“ bilježi Andrija Jambrešić (1742.). Riječ „suhozid“ zabilježio je u svom rječniku fra Josip Jurin krajem 18. stoljeća. Afiks „(u) suho“ u kombinaciji s rječju „zid“, odnosno „kamen“, standardan je i u drugim današnjim jezicima zajednica nositelja kulturnog dobra (*slo.* „suhi zid“, *srp.* „crnog. „suvozd“, „suvomeđa“, *tal.* „a secco“, *franc.* „en pierre/s sèche/s“, *španj.* „la pedra seca“, *katalon.* „pedra en sec“, *eng.* „dry stone“, *njem.* „Trockenmauerbau“, *retorom.* „mirs sitgs“, *grč.* „ξηρολιθιάς“ itd.).

Pri svakoj povijesnoj karakterizaciji suhozidne gradnje treba imati na umu da su suhozidne građevine po svojoj prirodi podložne konstantnim građevinskim popravcima i funkcionalnim modifikacijama, te da je za vrijeme vrhunca naseljenosti i ekonomske aktivnosti u drugoj polovici 19. stoljeća, ne samo izgrađen ili modificiran veći dio suhozidnog fonda kojega danas nalazimo, nego po svoj prilici modificirana i većina graditeljskih tradicija koje su postojale prije tog razdoblja.

Kao samorazumljiva nameće se teza da su počeci suhozidne tehnike gradnje morali biti još u ranim razdobljima naseljenosti istočnog Jadrana, ali za to nemamo mnogo arheoloških potvrda: tragovi korištenja kamenog gradiva u paleolitiku nisu poznati, a u neolitičkim naseljima pronađeni su tragovi podzidanja ili ograđivanja suhozidom. Prve velike nalaze suhozidne gradnje vežemo uz proto-ilirske, odnosno ilirske zajednice brončanog i željeznog doba, iza kojih je ostalo mnoštvo građevinskih ostataka i obrednih tumula duž cijele istočne obale Jadrana, a možda i stariji slojevi nekih pastirskih naselja i obzidanih lokvi i izvora. Najznačajniji antički primjeri upotrebe suhozida su ograđivanja poljodjelskih posjeda u pravilne rastere (primjer starogrčke *hore* u Starogradskom polju na Hvaru, te nekoliko rimskih *agera*), te demarkacije iz razdoblja rimske vlasti, poput Liburnijskog limesa i međašnjeg zida

između ilirskih plemena Begiosa i Ortoplina kod Jablanca. Iz razdoblja srednjega vijeka mogu se očekivati ostaci torova i pripadajućih pastirskih stanova, te donji slojevi suhozidnih vlasničkih podjela i bonifikacije poljodjelskih oaza unutar i oko naselja, dok su uspostava političke stabilnosti i prve agrarne reforme iz 18. stoljeća vjerojatno rezultirale izgradnjom ograda oko državnih ili komunalnih šuma i gajeva, te daljnjom regulacijom i bonifikacijom poljodjelskih površina. Najveće promjene donosi 19. stoljeće, kad su u relativno kratkom periodu vinogradarske konjunktore (vrhunac je bio 70-ih i 80-ih godina) transformirane poljodjelske površine prethodnih razdoblja, te stvorene nove krčenjem dijelova dotadašnjih pašnjaka i šuma. Konjunktura je imala razloge u globalnim ekonomskim i okolišnim okolnostima, a paralelno se, radi društvenih i ekonomskih previranja, transformiralo i stočarstvo, uslijed čega je nastala/transformirana i većina danas poznatih stočarskih suhozida i suhozidnih objekata. U 19. i prvoj polovici 20. stoljeća jasnije se mogu pratiti i djelatnosti uz koje je vezana profesionalizacija suhozidne vještine, a koje su bez sumnje bile prisutne i ranije: vapneničarstvo, izgradnja javne infrastrukture, te najamni rad na krčenju zemljišta. Tradicijsko vapneničarstvo, u kojem umijeće suhozidne gradnje ima presudnu ulogu, najintenzivnije je bilo do iza Drugoga svjetskog rata, a njegovi povijesni vrhunci bili su vezani uz cikluse pojačane izgradnje obalnih naselja. Sličnu dinamiku ima i gradnja javne infrastrukture, posebice cesta, gdje osim lokalne radne snage i majstora u velikoj mjeri sudjeluju i najamnici iz pasivnijih krajeva (zaleđa, Bosne i Hercegovine, a u novije vrijeme i kontinentalnih krajeva). Sudjelovanje najamne radne snage i u krčenju poljoprivrednog zemljišta, zabilježeno na srednjodalmatinskim otocima za vrijeme konjunktore, ocrtava dinamičnu prirodu vještine i njenu rasprostranjenost, te upućuje na moguće transfere građevnih oblika i tehnika između pojedinih područja krša. Do početka 20. stoljeća vinogradarska konjunktura doživljava kolaps, te se brojni suhozidni lokaliteti i aktivnosti napuštaju. Poljoprivredu druge polovice 20. stoljeća, s nekoliko iznimaka u koje spada i najpoznatiji hrvatski suhozidni lokalitet Veliki Bucavac kod Primoštena, iskrčen u prvom desetljeću nakon Drugoga svjetskog rata, karakterizira fokus na nizinske dijelove poljoprivrednih područja krša, što, uz opću urbanizaciju i industrijalizaciju dovodi do slabljenja značaja i raširenosti umijeća suhozidne gradnje. Tijekom devedesetih godina 20. stoljeća, ratne operacije i ekonomska kriza dodatno su imobilizirale agrar, pa je Hrvatska u 21. stoljeće ušla sa izrazito smanjenom bazom nositelja umijeća. Njime danas još uvijek rašireno vladaju samo pripadnici generacija rođenih u godinama prije Drugog svjetskog rata, za čije je mladosti ono još uvijek bilo dijelom relevantne graditeljske tehnike, te poneki pripadnici građevinskog sektora. Ponegdje među aktivnim graditeljima nalazimo na slijednike dugih zanatskih tradicija narodnog graditeljstva u kamenu koji ovu vještinu održavaju i prenose na nove generacije. Posljednjih godina, obnovljen interes za suhozidnu baštinu stvorio je nove kategorije praktikanata, profesionalaca i hobista, od kojih neki nisu izravno vezani za rad u svom zavičaju, već djeluju na cijelom suhozidnom području Hrvatske. Dio njih sustavno se bavi transferom vještina suhozidne gradnje sa starijih na nove generacije nositelja znanja, te je u tom pogledu danas stanje nešto povoljnije nego prije dvadesetak godina.

Opće značajke:

Na ogoljenom kršu, suhozid je nezamjenjiva manualna tehnika za izradu zaklona, putova i prepreka, a posebice za prilagodbu kamenitih terena poljodjelstvu. Njome mora do neke mjere vladati svaki poljodjelac i stočar, osim onih koji koriste isključivo mehanizaciju i industrijski proizvedene materijale (što se dešava tek u najnovije vrijeme). Najveći dio gradnje u načelu odvija se u prvim i radno najintenzivnijim fazama zaposjedanja novog zemljišta – prilikom ograđivanja, oslobađanja zemlje od kamena, izvedbe terasa, te izrade jednostavnih kamenih zaklona za privremeni boravak – što je fizički vrlo zahtjevan posao gdje dominiraju muškarci. Pri tome je karakteristična podjela posla takva da zidaju najsnažniji i najvještiji, a ostali pripremaju i donose kamen, posebice *škalju*, sitniji kamen za ispunjavanje zida. U kasnijoj eksploataciji lokacije, umijeće se koristi za održavanje i popravak građevina, pohranu viška kamena koji obradom izlazi iz zemlje, funkcionalne preinake i slično, što, u skladu sa dinamikom pojedinih obitelji i zajednica, u velikoj mjeri obavljaju i žene. Dominantna uloga žena u poljoprivrednoj proizvodnji, pa tako i u održavanju suhozidnih građevina, zabilježena je na okućnicama, te u slučaju odlaska muškaraca na rad izvan mjesta prebivališta, a vezi rodni uloga pogotovo su zanimljive određeni rituali u tradicijskoj proizvodnji vapna. Djeca su se za ovaj posao pripremala kroz pomoć odraslima, ali i kroz igru. U nekim krajolicima koji obiluju kamenom, po vrhovima kamenih gomila mogu se naći male građevine koje su zidala djeca. Najvještiji zidari poznati su i cijenjeni u svojim zajednicama, a stupanj specijalizacije i profesionalizacije ovisi o okolnostima. Ako se radilo o gradnji građevina koje predstavljaju zajedničko dobro dvaju vlasnika, poput međa, ili više vlasnika, poput putova ili lokvi za napajanje stoke, radovi se obavljaju dogovorno uz sudjelovanje svih zainteresiranih strana. Uz sav nesumnjivo „demokratičan“ karakter vještine, potrebno je napomenuti da se nastanak većine iznimnih pojedinačnih suhozidnih građevina vezuje uz specifične osobne i obiteljske okolnosti pojedinaca, njihovih graditelja i korisnika.

Karakterističan proizvod suhozidne gradnje je tzv. suhozid (*gromača, međa, mocira, mocir, masiera, redina, prizida, zid, mrtvi zid, mrtvi mir...*), koji se u različitim oblicima pojavljuje duž čitavog prostora jadransko-dinarskog krša i snažno karakterizira njegov krajolik, a drugi karakterističan proizvod su manji objekti različitih namjena. Različite lokalne poljoprivredne prakse proizvele su širok raspon različitih građevnih tipova i oblika, a brojno i raznoliko nazivlje za iste ili slične oblike, te isto nazivlje za različite oblike, može se tumačiti kao rezultat raznolikog i dinamičnog kulturno-povijesnog konteksta. I unutar jednog prostorno-vremenskog odsječka također

može biti značajnih razlika u stilu i kvaliteti gradnje među pojedinim građevinama, a u odnosu na vještinu graditelja, te materijal i vrijeme koje mu je bilo na raspolaganju. Sve građevine građene prije upotrebe suvremenih transportnih sredstava građene su od kamena iz najbližeg lokalnog izvora.

Prilikom zidanja graditelj se trudi postići što veću stabilnost i estetski dojam konstrukcije, pri čemu vrijeme utrošeno na biranje, eventualnu obradu i postavljanje kamena ovisi o namjeni građevine, vrsti materijala i afinitetu/vještini zidara. Primjerice, dok je kod stočarskih ograda važna brzina zidanja, pa se zidovi zidaju na način da se uzeti kamen bez obrade postavlja na prvo mjesto u zidu koje mu približno odgovara, kod zidanja nastambi više se pažnje posvećuje stabilnosti i fizikalnim svojstvima, pa se kamen dulje bira i po potrebi prethodno obrađuje (priklesava) da bi se postigla što manja širina reški i kompaktniji (i ljepši) zid. U načelu se uvijek pazi da svaki kamen u konstrukciji leži stabilno, pogotovo onaj koji mora nositi slijedeći kamen ili neki drugi teret, te da se vertikalna reška ne proteže kroz više redova konstrukcije (da zid *veže*). Karakterističan, ali ne i obavezan način provjere stabilnosti konstrukcije od strane graditelja je penjanje ili hodanje po njoj.

Ponekad se kao lokalna osobitost prepoznaje određeni konstruktivni oblik, način na koji se kamen slaže u zid ili neki drugi detalj, međutim treba pritom biti oprezan u proglašavanju nečega „pravilom“ ili „stilom“.

Tipični konstruktivni oblici:

a) Dvostruki suhozid (*zid uduplo, duplica, dupla gromača*)

Ovom najčešćom i najsvestranijom vrstom suhozidne konstrukcije zidaju se ograde (*zidi, gromače, ograde, ograjice, meje, međe, masiere, mocire, mociri, trmezali, kolnjici...*), te zidovi različitih građevina. Ovakav suhozid se zida na način da se krupnijim kamenom paralelno zidaju oba lica zida na razmaku cca 50-100 cm, a prostor između njih se u potpunosti ispunjava (*inkunjava*) sitnijim kamenom (*škaljom, čkaljom, savurom*). Pomno ispunjavanje, pozicioniranje i imobiliziranje stražnjih glava kamena ima presudnu ulogu za stabilnost i trajnost zida. Stabilnost zida povećava se ako su mu lica skošena, tj. ako je zid u kruni tanje nego u podnožju, a to skošenje može varirati ili posve izostati ovisno o namjeni građevine i vrsti kamene građe (ili čak iz funkcionalnih razloga biti i suprotnog predznaka, što se primjećuje na nekim manjim torovima). Ponegdje su ogradni zidovi iskrčenih poljoprivrednih površina bili u svrhu deponiranja viška kamena planirani u većoj širini (1-3 i više metara), ponekad sa stazom po vrhu.

b) Jednostruki suhozid (*zid unjulo, unjulica, injulo...*)

Ovaj zid se zida jednim redom neobrađenih kamena. Među kamenjem na mnogim mjestima ostaju šupljine, što mu daje karakterističan „čipkasti“ izgled. Stabilnost se uglavnom postiže uglavljivanjem gornjeg kamena u procijep između dva donja. Ovakvi se zidovi zidaju uglavnom u svrhu izrade ograda i zaklona, posebice kad je brzina gradnje i malen utrošak materijala od većeg značaja nego trajnost strukture, te kod nadozidanja već postojećih zidova radi povećanja visine i raznih ad hoc popravaka. Lokalni poznavaoči ističu da je (privedna) nestabilnost, odnosno krhkost ovih zidova jedna od razloga koji životinje odbija od prelaženja preko njih, a ponekad se kao značajna osobina ističe i njihova poroznost, koja omogućava bolje provjetranje prostora u kojima boravi stoka. Nije neobično da je jednostruki suhozid u svom donjem dijelu dvostruk, a prijelaz može biti kontinuiran ili sa „zubom“.

c) Podzid (*prezid, prizida, barbakan, škarpa, pristav/a...*)

Podzid je građevinska konstrukcija kojom se zidaju poljodjelske terase (*prezidi, pristavi/e, redine, vlačice, vlake...*) i potporni zidovi objekata, gomila, putova, riva, bunara i kanala za odvodnju (*foša...*). Paralelno sa zidanjem prednjeg lica zida, prostor iza pažljivo se zatrpava kamenim ili zemljanim materijalom (kod bunara glinom), a ovisno o konstruktivnim zahtjevima može se zidati čak i unutarne, nevidljivo lice zida. Pogotovo se kod podzida gotovo obavezno primjenjuje veće ili manje skošenje lica zida radi povećanja stabilnosti.

d) Gomila (*mocira, menik, gromača, gomila...*)

Ovi suhozidni oblici predstavljaju deponije kamena izvađenog iz zemlje prilikom obrade poljodjelskih površina. Gomile dominiraju uglavnom na krčevinama blažih nagiba, odnosno svugdje gdje je kamena u tlu više nego što je potrebno za ugrađivanje u ograde ili podzide, a ovako dobiveni krajobrazni uzorci (*gomiljaci, gominjaci...*) sa poljodjelskim površinama (*vlačice, pristavi/e, graje...*) između gomila obično su do neke mjere karakteristični za određeno područje ili tip i nagib podloge, npr. rebrasti paralelan sa slojnicama, mrežasti, točkasti, rebrasti okomit na terase ili nepravilni uzorak nalik labirintu itd. Gomile najčešće imaju bar do neke visine zidano lice, da se nabačeni kamen ne rasipa (to lice može biti neprimjetno ukoliko je naknadno zatrpano ili srušeno). I ruševine ostalih suhozidnih građevina (npr. prethistorijskih gradina, torova itd.) su u perceptivnom i tehničkom smislu gomile, pa se često tako i nazivaju. Poseban slučaj gomila su prethistorijski tumuli.

e) Nepravi luk/svod/kupola (*čemer...*)

Ovo je tip svođenja kod kojeg reške u presjeku nisu radijalne kao kod pravog svoda, već usporedne i približno horizontalne, a svod se ne zida na oplati nego je samonosiv u svim fazama gradnje. Svodi se na način da se svaki red kamena konzolno malo izniče prema središtu u odnosu na prethodni i na taj se način se zatvara prostor ispod svoda/kupole (*čemer, klobuk, coverto...*). Nepravim svođenjem građena su poznata suhozidna skloništa koja se na hrvatskoj obali Jadrana nazivaju *kažuni, casite, komarde, hramci, bunje, čemeri, poljarice, kućere, kućerice, kućice, kućerci, kuće, trimi, trini, vrtujci, torete...*, zatim neke od nadsvođenih cisterni (*bunara, čatrnji*), te

građevine za proizvodnju vapna (*klačine, klačarde, vapnare, vapnenice, japjenice, japlenice, japnenke, japnenice...*).

f) Pravi svod/luk (*volat...*)

Prave svodove karakteriziraju radijalne reške (kamen *inkunjon na libre*), te upotreba drvenih konstrukcija ili drugih pomagala za pridržavanje svoda tijekom gradnje. Na taj se način zidaju konstrukcije mostova, nadsvođenih cisterni (*čatrnji*), te rasteretni lukovi nad kamenim ili drvenim nadvojima suhozidnih objekata duž cijele obale. Lokalna specifičnost koja se tehnički ubraja u trozglobe lukove su i konstrukcije od dva kamena pod kutom od 45-60 stupnjeva nad ulazima *bunja*, te nad manjim nišama u zidu (*ponarima, ponarama...*).

g) Kameni krov (*krov od škrila*)

Pokrovi od kamenih ploča (*škrila, škrilja...*) pojavljuju se na raznim stambenim i pomoćnim građevinama. Polazu se na drvenu konstrukciju ili rjeđe na kamenu svod. Veće ploče postavljaju se u zoni strehe (sa prepustom do 10 cm) a manje prema sljemenu, pazeći na preklapanje reški donjih slojeva. Donji rub ploča poravnava se paralelno sa stregom ili se ploče postavljaju dijagonalno, ovisno o lokalnoj tradiciji. Sljeme se obično pokriva redom kupa kanalica u vapnenom mortu, a na otoku Braču cijeli se krov (stambenih objekata) naknadno zalijeva vapnenim mlijekom.

h) Razna opločenja i stubišta

Uvjetno se u suhozidnu vještinu mogu uvrstiti i razna opločenja i *skalinade* izvedene lomljenim kamenom, pločama ili oblucima (*koguli*), makar se kod ovih metoda najčešće upotrebljava neka vrst vapnene, odnosno vapneno-zemljane posteljice i smjese za ispunu koja vremenom poveže sjekomice postavljene elemente u kompaktno opločenje.

Posebni detalji suhozidnih konstrukcija:

Radi prilagodbe posebnim funkcionalnim zahtjevima, u/na zidove, odnosno svodove suhozidnih građevina mogu se ugrađivati: otvori različitih veličina i namjena (*lazi*, otvori za zamke za sitnu divljač, poklopne zamke za ptice, prozorčići, otvori za dim, špije, puškarnice), zatim niše (*ponari/e*), stepenice (*skale*), vijenci (*ozube, paštuni, turte...*) od uspravljenih ili položenih kamenih ploča (*škrila, škrilja*) ili trnja (*drače*) opterećene kamenom (*pizom*). Posebno su rijetke prilagodbe koje zadiru u konstruktivne principe, poput obrnute nagnutosti ploča nepravog svoda radi postizanja vodopropusnosti ili rupa u podnožju podzida koje su služile kako bi se rastom loze iz njih povećala vrijednost uskih vinogradarskih terasa.

Ponekad se u zidovima mogu čitati nadogradnje u visinu ili debljinu. Razlike u veličini kamene građe, načinu zidanja i stupnju obrade kamena, upućuju na prestanak i ponovni početak gospodarskog korištenja terena, odnosno na promjene u kulturi (primjerice koza zahtijeva viši zid nego ovca). Indikatori za arheologiju su mjestimična pojava klesanog kamenja ili klesano kamenje u nižim slojevima zidova, i prisutnost komada keramike. Pojedinačni ili grupirani veliki uspravljeni kamenu ugrađeni u podnožje zida mogu biti stari kamenu međaši iz razdoblja otvorenih pašnjaka prije pregrađivanja.

Materijali i alati:

Suhozidne građevine na istočnoj obali Jadrana građene su od lokalnog kamenu vapnenca ili dolomita, rjeđe flišnih pješčenjaka ili konglomerata, a jako rijetko od sedre. Vapnenici obično daju pravilnije komade kamenu, pogodnije za obradu u uglovne kamene (*vace, vacade, čoškove...*), ponekad uslojene za obradu u *škrile*. Ovisno o tome kakva se građevina zida, upotrebljava se kamen neposredno sa površine zemlje, kamen koji je izašao iz zemlje prilikom *mašklinanja* ili oranja, kamen koji je izvađen prilikom zasijecanja padine za izgradnju kuće ili kamen iz lokalnih kamenoloma (*kava, petrada, petrala...*). Iz *kava* su se vadile posebice kamene *škrile*, te zdravi, čisti vapnenac koji je bio nužan za gradnju *japjenica*. Važan materijal za gradnju je i školja (*škaja, savura, gruha...*), kamen sitnijih frakcija kojim se zapunjava unutrašnjost zida.

Kamen se iz zemlje tradicijski vadio *mašklinom* i motikom, a iz stijene drvenim ili željeznim klinovima koji mogu imati i pera (klin s *laštrama-punčot*), polugama različitih veličina (*marijana, mezana, štrangulin, ćuskija...*), šipkom za bušenje (*štrapnjem, trapnjem, štapom...*) i eksplozivom (*lumbrdom, minom...*), najčešće crnim barutom domaće proizvodnje. Obrađuje se i ugrađuje uz pomoć različitih zidarskih čekića i batova (*tajenta, martelina, maca, maljeva*), špica (*piketa*) i dlijeta (*čapadura, odbijača, lita*), sjekirica i zubača (*gradina, buđarda*), ali u suhozidnom graditeljstvu najčešće samo kakvog čekića. Suhozidi na pašnjacima i u polju grade se bez ikakvog alata, odnosno koristeći se malim *mašklinom* (*lašuničem*) koji služi i za krčenje i za zidanje. Alati za vađenje i obradu sedre su sličniji tesarskim alatima – sjekira, svrdlo i pila. Kamen se prenosi u nosilima (*traljama, civarama...*), kolicima (*karijolama...*), na saonicama (*vlačugama, smugu...*), na leđima tovara ili mazge, a školja u zidarskim koritima (*mašurima, kopanima...*), košarama (*krtolima...*) ili u kanti (*siću...*). U današnje se vrijeme zbog propisa koji reguliraju njegovu eksploataciju, kamen za značajnije građevine (i pogotovo kamene *škrile*) mora dobavljati iz kamenoloma, dok se sam transport također obavlja suvremenijim sredstvima.

Osnovne značajke nositelja, prijenosa, funkcija i značenja suhozidne gradnje:

Važnost umijeća suhozidne gradnje od početka dvadesetog stoljeća do danas umanjuju krize i prestrukturiranje poljoprivrede, dostupnost industrijskih građevinskih materijala za izradu poljoprivrednih objekata, te u posljednje vrijeme uvođenje industrijskih alternativa suhozidu pri ograđivanju i krčenju krševitih terena. Kao posljedica toga, umijeće je bez sumnje ugroženo: danas je ček i u nekim zajednicama čiji okoliš sadržava spektakularne suhozidne

krajolike teško naći izvorne nositelje koji su u stanju umijeće prenijeti dalje. S druge strane, zanimanje za suhozid se posljednjih godina primjetno povećava, što iz praktičnih razloga, što iz identitetskih, baštinskih ili ekoloških pobuda.

Najznačajnije koncentracije aktivnih nositelja nalazimo u zajednicama koje su u znatnijoj mjeri očuvale svoju tradicijsku gospodarsku podlogu. Primjeri su Orlec na Cresu, Banjol na Rabu, Kolan na Pagu – naselja u kojima se značajan dio stanovništva bavi pregonskim stočarstvom za koje je održavanje suhozidnih ograda nužnost. Ove su skupine nositelja često organizirane u udruge kojima promiču svoje interese te obavljaju zajedničke radove na održavanju krajolika. Njihov interes za zaštitu vještine suhozidne gradnje proizlazi iz praktične potrebe da se ova za njih esencijalna vještina prenese na novu generaciju praktikanata ali i iz želje da se njihov rad i znanje adekvatno valoriziraju od šireg društva. Tradicionalni životni kontekst poljoprivrede i stočarstva održan je i u prostorima Zagore (poput sela Kaočine, Miljevci), no u tom primjeru je puno manji impuls za samoorganizacijom na očuvanju vještine – ona se još uzima kao činjenica života u danom okolišu. No primjetno je da zajednica dobro reagira na vanjski interes iskazan prema ovom aspektu njihovog života, te se nekoliko nositelja spremno pridružilo upisu u Registar.

Druga kategorija aktivnih zajednica je ona u kojima zbog društveno ekonomskih promjena suhozidi više nemaju toliko izravnu životnu važnost, ali koje su uz njih identitetski vezane. Dobar primjer je Praputnjak iznad Bakra gdje su se lokalni žitelji organizirali u poljoprivrednu zadrugu kako bi revitalizirali za njih identitetski izrazito bitan lokalitet Takala (dio Bakarskih prezida), te u praksu vratili preživjela sjećanja na metode održavanja i kultivacije krajolika koje su zadnji put bile prakticirane u djetinjstvu starijih članova zajednice. U ovu kategoriju bi se mogle svrstati i zajednice na otoku Braču (Nerežišća, Pučišća, Dol, Humac, Sutivan...), koje se nakon značajnog prekida ponovo okupljaju oko preživjelih nositelja vještine, kako bi očuvale ovaj dio svoje kulture koji ponovo percipiraju kao vrijedan u smislu identiteta, estetike i održive budućnosti.

Zasebna kategorija nositelja dolazi iz konteksta tradicije svojih zajednica, no prošli su proces profesionalizacije. Najbolji primjer je situacija u Istri, regiji koja je pionir u prepoznavanju vrijednosti suhozida kao aspekta lokalnog identiteta i estetike, pogotovo kroz *kažune*. Kao posljedica rastućeg interesa, vještina suhozidne gradnje u Istri iz tradicijskih okvira evoluirala u profesionalno-zanatskom smjeru, te su njeni istaknutiji praktičari uglavnom i komercijalni izvođači. Njihov interes je i u daljnjoj afirmaciji, te formiranju standarda struke.

U zajednicama gdje su primat preuzele druge djelatnosti, umijeće je prisutno kao praksa u obiteljima sa okućnicama ili poljoprivrednim posjedima na kojima postoje suhozidi. U tom smislu primjetan je interes za usvajanje umijeća i od strane ponekih novih vlasnika nekretnina i poljoprivrednih posjeda, iz praktične potrebe, a možda i kao simboličke inauguracije u novi (sezonski) zavičaj.

Usprkos gubljenju važnosti kao vještine, a vjerojatno zbog svoje iznimne prisutnosti u krajoliku, suhozid nikad nije prestao biti široko prihvaćenim simbolom kontinuiteta i rada proteklih generacija. Taj njegov baštinski potencijal u posljednje se vrijeme počeo realizirati kroz zavičajnu nastavu i radne akcije sa djecom i mladima, i to prije svega u malim obalnim i otočnim gradovima (odnosno većim mjestima), zajednicama koje su po svojoj provenijenciji ruralne, ali s dovoljnom ekonomskom i društvenom snagom za organiziranje takvih događanja. Kroz takve akcije afirmiraju se i pojedini nositelji kao uzori i jamci autentičnosti, a osim obrazovnih institucija (škole, vrtići), lokalne samouprave i turističkih zajednica, njihovi organizatori dolaze i iz lokalne civilne scene, te javnih ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode.

Uz navedene inicijative lokalnog područja djelovanja, u Hrvatskoj postoje i stručne udruge i pojedinci koji djeluju na regionalnoj ili nacionalnoj razini, a i među prvima i drugima postoje oni koji su u svom radu ostvarili međunarodne kontakte i povezivanje sa baštinskim inicijativama i tijelima u inozemstvu.

U oblikovanju prijave umijeća suhozidne gradnje u registar nematerijalnih kulturnih dobara, udruga 4 GRADA DRAGODID je tijekom proljeća 2016. godine provela program evidentiranja nositelja kulturnog dobra putem javne medijske kampanje i terenskog istraživanja. U tu svrhu kreirani su obrasci, koji su osim osnovnih podataka o nositeljima, sadržavali i pitanja o načinu stjecanja vještine, načinu prakticiranja umijeća, kojim se suhozidnim tehnikama nositelj koristi, itd. Imajući u vidu specifično stanje vještine, gdje je većina vidljivosti, odnosno medijske prezentacije, popularizacije i organiziranog prenošenja vještine vezana uz različite udruge i tvrtke, kreirana su dva obrasca, za fizičke i pravne osobe, pri čemu su pravne osobe morale priložiti i popis fizičkih osoba – nositelja s kojima surađuju. Nakon stručne evaluacije pristiglih i prikupljenih prijava, odabrano je 35 fizičkih i 18 pravnih osoba (udruge, zadruge, tvrtke, obrti) – nositelja kulturnog dobra. U relativno kratkom periodu istraživanja mnogi aktivni nositelji naravno nisu mogli biti evidentirani, a mnogi evidentirani nositelji su u vrlo visokoj životnoj dobi, pa je popis nužno kontinuirano nadopunjavati i održavati ažurnim.

Prijedlog sustava mjera zaštite i očuvanja dobra:

Zaštita i očuvanje umijeća suhozidne gradnje kompleksna je tema koja osim standardnih aktivnosti istraživanja, bilježenja, prenošenja i promocije umijeća, uključuje i rješavanje pitanja zaštite specifičnih (lokalnih) suhozidnih praksi, zatim zaštite suhozidnih građevina i kulturnih krajolika kao nepokretnih kulturnih dobara, te nekoliko važnih međusektorskih tema vezanih uz implementaciju Programa ruralnog razvoja i Europske konvencije o krajobrazu.

Modalitet opće zaštite umijeća na cijelom području hrvatskog jadransko-dinarskog krša predložen je kao konceptualni okvir koji ujedinjuje ukupnu pojavnost suhozidnog fenomena, a ujedno i kao prvi korak u evidentiranju i zaštiti pojedinačnih iznimnih, odnosno karakterističnih lokalnih i regionalnih praksi. Nastanak i život suhozidnih lokaliteta – građevina i kulturnih krajolika – u pravilu je neodvojiv od ovih praksi, odnosno od pojedinaca i zajednica njihovih stvaratelja, stoga se preporuča da se u narednom periodu nadležni konzervatorski odjeli prilikom razmatranja upisa suhozidnih nepokretnih kulturnih dobara razmatraju i upis odgovarajućih praksi i nositelja, i obratno. Na taj bi se način izbjegla realna opasnost da registracijom nepokretnog kulturnog dobra zajednice njegovih stvaratelja izgube prioritetnu ulogu u njihovoj zaštiti i očuvanju.

Najvažnija međusektorska tema je poljoprivreda, gdje je Programom ruralnog razvoja predviđeno ulaganje potencijalno vrlo značajnih financijskih sredstava za podizanje, održavanje i obnovu suhozida i suhozidnih terasa kroz provedbene mjere. U interesu zaštite i očuvanja kulturne baštine je da se ta sredstva pravilno usmjere i upotrijebe sinergijski u smislu ojačavanja izvornih tradicija i nositelja umijeća, te održavanja/očuvanja vrijednih kulturnih krajolika.

Druga važna međusektorska tema je (ne)mogućnost nabave i korištenja lokalnog kamena za obnovu i građenje suhozidnih (ali i drugih) građevina, što je iz perspektive očuvanja kulturne baštine velik problem, dok je iz perspektive drugih sektora (rudarstvo, prostorno uređenje), čijom legislativom je formalno onemogućeno, sporedno pitanje koje bi se uz odgovarajuću inicijativu potencijalno moglo riješiti.

I posljednja tema izvan uže domene zaštite i očuvanja kulturnih dobara, a vezana uz sve prethodne, jest razvoj strukovnih programa vezanih za umijeće suhozidne gradnje, bilo u sektoru građevinarstva i obrade kamena (a posebno vezano uz stjecanje dopuštenja za rad na suhozidnim kulturnim dobrima), bilo kao dio obrazovanja/osposobljavanja u poljoprivrednim djelatnostima poput maslinarstva i vinogradarstva. U interesu zaštite i očuvanja kulturne baštine je da se pri kreiranju i izvođenju ovakvih programa uvažava lokalne/regionalne tradicije, zajednice (nositelji) i oblici.

Prilikom provođenja standardnih aktivnosti istraživanja, prenošenja i promocije umijeća, prednost treba dati programima koji angažiraju nositelja s područja ili lokaliteta gdje se aktivnosti izvode. Radi šire popularizacije umijeća, izvoditelj programa mora osigurati vidljivost programa, te u javno objavljeni izvještaj/medijski prilog uključiti i tehničke pojedinosti same aktivnosti, te povijesne, odnosno etnografske pojedinosti lokaliteta.

Zaštita i očuvanje umijeća suhozidne gradnje na području jadransko-dinarskog krša iz svega navedenog valorizirano je kao iznimno vrijedno nematerijalno dobro čiji značaj, promatrajući ga šire, osim za tradicijsku kulturu, uvelike utječe i na bogatstvo krajobrazne baštine toga dijela Republike Hrvatske.

Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu Ministarstva kulture na sjednici održanoj 26. rujna 2016. godine ocijenilo je da **Umijeće suhozidne gradnje** ima svojstvo nematerijalnoga kulturnog dobra kako to definira Zakon o zaštiti i očuvanju kulturne baštine u članku 9. stavku 1. alineji 3.

Na osnovi predočene dokumentacije i iznesenih činjenica, a prema preporuci Povjerenstva za nematerijalnu kulturnu baštinu, Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra na sjednici održanoj 15. prosinca 2016. godine, utvrdilo je da **Umijeće suhozidne gradnje** ima svojstvo kulturnoga dobra.

Donošenjem ovoga Rješenja, sukladno članku 12. stavku 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara na predmetno dobro primjenjuju se citirani Zakon, kao i svi drugi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

Sukladno članku 12. stavku 4. istoga Zakona, točkom 5. izreke ovoga Rješenja, određena je obveza upisa predmetnoga dobra u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara. Temeljem članka 16. stavka 1. istoga Zakona određuje se objava toga upisa u „Narodnim novinama“.

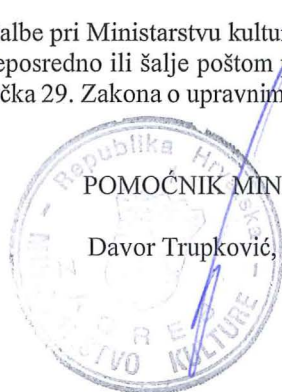
Sukladno članku 12. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, žalba protiv ovoga Rješenja ne odgađa njegovo izvršenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci.

Uputa o pravnome lijeku:

Protiv ovoga Rješenja može se izjaviti žalba Povjerenstvu za žalbe pri Ministarstvu kulture u roku od 15 dana od dana primitka ovoga Rješenja. Žalba se predaje ovom tijelu neposredno ili šalje poštom preporučeno, a može se izjaviti i u zapisnik. Na žalbu se sukladno članku 9. stavku 2. točka 29. Zakona o upravnim pristojbama („Narodne novine“ broj 115/16), ne plaća upravna pristojba.

POMOĆNIK MINISTRICE
Davor Trupković, dipl. ing. arh.

Dostaviti:

1. Andrijano Nigoević, Jere Viskojca 1, 21423 Nerežišća UO
2. Anđelko Šešo, Anđela Nuića 4, 10040 Zagreb UO
3. Ante Kulušić p. Jole, Težačka 2, 21218 Seget Donji UO
4. Anton Mužić, Orlec 71, 51557 Cres UO
5. Braco (Stjepan) Jerković, Smrka 2, 21423 Nerežišća UO
6. Damir Kapov, Varoš 6, 22244 Betina UO
7. Francesco Rukonić, Mandalenska 24, 51554 Nerezine UO
8. Ivan Cvjetanić, Glavica 35, 21410 Postira UO
9. Ive Šikić Bažokić, Luke 33, 22243 Murter UO
10. Ivo Butković, Kralja Petra Krešimira IV 8, Mandre, 23251 Kolan UO
11. Josip Tomulić, Supetarska Draga 444, 51280 Rab UO
12. Joso Kulušić, Kaočine, Kulušići 31, 22324 Drinovci UO
13. Joso Vranjković, Širitovci, Vranjkovići 3, 22324 Drinovci UO
14. Jure Šantić – Prepedalo, Glavica 33, 21410 Postira UO
15. Josip Martinić – Meštrante, Zidarski put 4, 21412 Pučišća UO
16. Ljubo Galijanić, Bože Milanovića 22, 51550 Mali Lošinj UO
17. Marinko Krstaš, Mundanije 119, 51280 Rab UO
18. Marino Šimičić, Barbat 567, 51280 Rab UO
19. Mario Mužić, Orlec, 51557 Cres UO
20. Mario Rukonić, Mandalenska 24, 51554 Nerezine UO
21. Mate Kulušić (p. Jole), Kaočine, Kulušići 21, 22324 Drinovci UO
22. Mile Bašić, Kaočine, Bašići 11, 22324 Drinovci UO
23. Miroslav Veselinović, Čičevac 5, 22301 Golubić UO
24. Nikola Rebrović, Belej 92, 51554 Nerezine UO
25. Omer Ribarić, Banjol 59, 51280 Rab UO
26. Petar Marinović-Andelo, Kuk 39/1, 21405 Milna UO
27. Rudolf Brnić, Rudine 3, 51514 Rudine UO
28. Sandro Tarabocchia, Kacatov, Orlec 78A, 51557 Cres UO
29. Slavko Perkić, Barbat 485, 51280 Rab UO
30. Tonći Miletić-Gulin, Stani, Stračinčica, 20270 Vela Luka UO
31. Valter Medančić, Fažanska cesta 9, 52215 Vodnjan UO
32. Vladimir Katić, Hreljin 69, 51226 Hreljin UO
33. Toni Marinović, Ul. 41., 49/3, 20270 Vela Luka UO
34. Zrinko "Vijeko" Mičetić, Praputnjak 193a, 51225 Praputnjak UO
35. Zvonimir Stojanov, Biogradska 2, Drage, Pakoštane 23211 UO
36. KAPITEL d.o.o., 9. rujan 6, 52341 Žminj UO
37. Maslinarska zadruga „Lun“, Lun 96/D, 53294 Lun UO
38. Obrt BILI/ BILI d.o.o., Ivica Marinelić, Gornji Humac 108, 21414 Pučišća UO
39. Obrt "Citadela", Marinko Kučan, Ružić Selo 151, 51226 Hreljin UO
40. Planinarsko društvo Kamenjak Rab, Trg M. Arba 2, 51280 Rab UO
41. PZ Dolčina, Praputnjak 158a, 51225 Praputnjak UO
42. Stina pradić d.o.o., Petra Krešimira IV 6, Mandre, 23251 Kolan UO
43. U.O. „Kontin“, Put križa 4, 21460 Stari Grad UO
44. Udruga „4 GRADA DRAGODID“, Šapjane 23, 51214 Šapjane UO
45. Udruga "BABIN PAS", Velebić 26, Rovinjsko Selo, 52210 Rovinj UO
46. Udruga „Gea Viva“, Prodolina 864, 21405 Milna UO
47. Udruga „Hrapočuš“, Dol 36, 21410 Postira UO
48. Udruga ovčara „ŠKRAPARICA“, Mundanije 197, 51280 Rab UO
49. Udruga „Pjover“, Velo Grablje 92, 21450 Hvar UO
50. Udruga „Pramenka“, Orlec 4, 51557 Cres UO
51. Udruga „SOL“, Olib 10, 23296 Olib UO
52. Udruga "Suhozid", Petra Krešimira IV 8, Mandre, 23251 Kolan UO
53. Zavičajno društvo "Puntari" - Punta Križa, Zagazine 4, 51550 Mali Lošinj UO
54. Institut za etnologiju i folkloristiku, Šubićeva 42, 10000 Zagreb UO
55. Konzervatorski odjel u Puli, Ul. Grada Graza 2, 52000 Pula UO
56. Konzervatorski odjel u Rijeci, Užarska 26, 51000 Rijeka UO
57. Konzervatorski odjel u Zadru, I. Smiljanića 3, 23000 Zadar UO
58. Konzervatorski odjel u Šibeniku, J. Čulinovića 1/3, 22000 Šibenik UO
59. Konzervatorski odjel u Splitu, Porinova bb, 21000 Split UO
60. Konzervatorski odjel u Trogiru, Gradska 41, 21220 Trogir UO
61. Konzervatorski odjel u Imotskom, A. Starčevića 7, 21260 Imotski UO
62. Konzervatorski odjel u Dubrovniku, C. Zuzorić 6, 20000 Dubrovnik UO
63. Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Runjaninova 2, 10000 Zagreb

- Služba za pokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu, ovdje
- Odjel za Registar kulturnih dobara, ovdje
- Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP/I-612-08/16-06/0226

Urbroj.: 532-04-01-03-02/3-16-2

Zagreb, 30. prosinca 2016.

Popis nositelja

za nematerijalno kulturno dobro: **Umijeće suhozidne gradnje**

Nositelji dobra dužni su provoditi mjere zaštite radi njezina očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno-tradicijske matrice i pojavnosti. O svim promjenama nositelja nadležno tijelo je dužno obavijestiti Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnoga dobra, koje će sukladno izmjenama revidirati Popis nositelja.

Fizičke osobe koje prakticiraju ili aktivno promiču umijeće suhozidne gradnje:

1. Andrijano Nigoević, Jere Viskojca 1, 21423 Nerežišća
2. Anđelko Šešo, Anđela Nuića 4, 10040 Zagreb
3. Ante Kulušić p. Jole, Težačka 2, 21218 Seget Donji
4. Anton Mužić, Orlec 71, 51557 Cres
5. Braco (Stjepan) Jerković, Smrka 2, 21423 Nerežišća
6. Damir Kapov, Varoš 6, 22244 Betina
7. Francesco Rukonić, Mandalenska 24, 51554 Nerezine
8. Ivan Cvjetanić, Glavica 35 21410 Postira
9. Ive Šikić Bažokić, Luke 33, 22243 Murter
10. Ivo Butković, Kralja Petra Krešimira IV 8, Mandre, 23251 Kolan
11. Josip Tomulić, Supetarska Draga 444, 51280 Rab
12. Joso Kulušić, Kaočine, Kulušići 31, 22324 Drinovci
13. Joso Vranjković, Širitovci, Vranjkovići 3, 22324 Drinovci
14. Josip Martinić – Meštrante, Zidarski put 4, 21412 Pučišća
15. Jure Šantić – Prepedalo, Glavica 33 21410 Postira
16. Ljubo Galijanić, Bože Milanovića 22, 51550 Mali Lošinj
17. Marinko Krstaš, Mundanije 119, 51280 Rab
18. Marino Šimičić, Barbat 567, 51280 Rab
19. Mario Mužić, Orlec, 51557 Cres
20. Mario Rukonić, Mandalenska 24, 51554 Nerezine
21. Mate Kulušić (p.Jole), Kaočine, Kulušići 21, 22324 Drinovci
22. Mile Bašić, Kaočine, Bašići 11, 22324 Drinovci
23. Miroslav Veselinović, Čičevac 5, 22301 Golubić
24. Nikola Rebrović, Belej 92, 51554 Nerezine
25. Omer Ribarić, Banjol 59, 51280 Rab
26. Petar Marinović-Anđelo, Kuk 39/1, 21405 Milna
27. Rudolf Brnić, Rudine 3, 51514 Rudine,
28. Sandro Tarabocchia, Kacatov, Orlec 78A, 51557 Cres
29. Slavko Perkić, Barbat 485, 51280 Rab
30. Tonći Miletić-Gulin, Stani, Stračinčica, 20270 Vela Luka
31. Valter Medančić, Fažanska cesta 9, 52215 Vodnjan
32. Toni Marinović, Ul. 41., 49/3, 20270 Vela Luka
33. Vladimir Katić, Hreljin 69, 51226 Hreljin

34. Zrinko "Vijeko" Mičetić, Praputnjak 193a, 51225 Praputnjak
35. Zvonimir Stojanov, Biogradska 2, Drage, Pakoštane 23211

Pravne osobe i obrti koji prakticiraju ili aktivno promiču umijeće suhozidne gradnje:

36. KAPITEL d.o.o., 9. rujan 6, 52341 Žminj
37. Maslinarska zadruha „Lun“, Lun 96/D, 53294 Lun
38. Obrt BILI/ BILI d.o.o., Ivica Marinelić, Gornji Humac 108, 21414 Pučišća
39. Obrt "Citadela", Marinko Kučan, Ružić Selo 151, 51226 Hreljin
40. Planinarsko društvo Kamenjak Rab, Trg M. Arba 2, 51280 Rab
41. PZ Dolčina, Praputnjak 158a, 51225 Praputnjak
42. Stina pradićova d.o.o., Petra Krešimira IV 6, Mandre, 23251 Kolan
43. U.O. „Kontin“, Put križa 4, 21460 Stari Grad
44. Udruga „4 GRADA DRAGODID“, Šapjane 23, 51214 Šapjane
45. Udruga "BABIN PAS", Velebić 26, Rovinjsko Selo, 52210 Rovinj
46. Udruga „Gea Viva“, Prodolina 864, 21405 Milna
47. Udruga „Hrapoćuša“, Dol 36, 21410 Postira
48. Udruga ovčara „ŠKRAPARICA“, Mundanije 197, 51280 Rab
49. Udruga „Pjover“, Velo Grablje 92, 21450 Hvar
50. Udruga „Pramenka“, Orlec 4, 51557 Cres
51. Udruga „SOL“, Olib 10, 23296 Olib
52. Udruga "Suhozid", Petra Krešimira IV 8, Mandre, 23251 Kolan
53. Zavičajno društvo "Puntari" - Punta Križa“, Zagazine 4, 51550 Mali Lošinj

POMOĆNIK MINISTRICE

Davor Trupković, dipl. ing. arh.

(Coat of arms of the Republic of Croatia)

REPUBLIC OF CROATIA
MINISTRY OF CULTURE

DIRECTORATE FOR THE PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE

Reg. No.: UP/I-612-08/16-06/0226

Ref. No.: 532-04-01-03-02/3-16-1

Zagreb, 30 December, 2016

The Ministry of Culture, pursuant to Article 12, paragraph 1 of the Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods („Official Gazette“, nos. 69/99, 151/03, 157/03, Corrigenda nos. 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14) and Article 20, paragraphs 1 and 2 of the Regulations on the Form, Content and Method of Keeping the Register of Cultural Goods of the Republic of Croatia („Official Gazette“ no. 89/11 and 130/13, brought a

D E C I S I O N

1.

It is established that the skill/knowledge/artistry/technique (*the Croatian language term “umijeće” includes all of the aforementioned meanings, henceforth referred to as “skill” – tr.*) of dry stone has the attributes of intangible culture heritage as defined in Article 9, paragraph 1, item 3 of the Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods.

2.

In regard to the cultural good from item 1 of the Decision the following system of protection has been established:

- to ensure accessibility of the good to the public;
- to promote the transmission and fostering of the cultural good in its authentic environment;
- to promote the participation of individuals, groups and communities which cultivate the good in terms of its identification, definition, performance and transmission;
- to popularize and promote the cultural good through the holding of professional gatherings, exhibitions as well as through written electronic media, audio and video recordings and in other ways;
- to ensure the sustainability of the good through education, preservation, protection, promotion, value enhancement, possibility of transmitting the tradition to descendants on the basis of formal and informal education, including the revitalization of abandoned segments of the good;
- to educate a professional staff for the transmission of knowledge and skills through seminars, workshops, formal and informal education;
- to continue with researching the good through adequate documentation in all forms and methods of contemporary recording and professional and scientific evaluation;
- to promote the function and significance of the good in society and include the protection of the good in planned development programmes;
- to popularize and promote the intangible cultural good and thereby try to raise awareness that the skill of dry stone masonry is a unique good providing cultural diversity on the local and national levels and to implement measures of protection in order to avoid the threat of the disappearance, destruction or excessive commercialization of the cultural good;
- to promote international cooperation in the protection of the cultural good;
- to promote through inter-sector activities within the fields of agriculture, rural development, the economy, environmental protection and the construction industry, the preservation of economic practices that create dry stone landscapes and ensure the promotion and coordination of protection measures of the cultural good;
- to ensure that the bearers of the good are obligated to implement protection measures for its preservation in line with the Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods and all regulations related to cultural goods, by observing its historical and traditional matrixes and manifestations.

3.

The bearers include all legal and physical persons inscribed in the List of Bearers which represents a component part of the Decision. The competent body is obliged to inform the Expert Committee for establishing the attributes of a cultural good of all changes regarding the bearers, which will revise the List of Bearers in accordance with these changes.

4.

The Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods and all regulations relating to cultural goods shall be applied to the cultural good from Item 1 of the Decision.

5.

The cultural good in question shall be inscribed in the Register of Cultural Goods of the Republic of Croatia – List of Protected Goods and the inscription shall be published in the “Official Gazette.”

6.

An appeal shall not postpone the implementation of the Decision.

E x p o s i t i o n

The skill of dry stone (“u suho”- in a *dry* manner) is a skill of building stone structures without the use of an adhesive. In the more narrow sense, it relates to building with stones that have been hewn minimally or not at all, and in the broader sense, it can include laying stone pavements and roof slates, building engineered structures with hewn stones without the use of an adhesive, and making gabions. In the Adriatic-Dinara region, man has used this building skill from Prehistory to the present. Its extensive distribution, technical scope and importance for the community are connected with the population intensity and economic activity as well as with methods and means of transforming pastures into agricultural land; various crises and the restructuring of agricultural production since the early 20th century to the present, including general urbanization, mechanisation and industrialization have gradually brought it into a condition of being endangered that attained critical proportions in the course of the last thirty years.

Historical overview:

Historical sources dating from before the 19th century are scarce and mainly inadequate even for the dating of structures and landscapes and particularly for following the social and technical elements of their creation and use. The direct dating of buildings is also difficult due to the lack of stylistic features and physical markers in the dry stone structures. For that reason the interpretation of the early history of dry stone techniques relies on interpretations of regional and local histories of the environment in regard to which the greatest contributions to date were given by archaeology, history and geography. From the 19th century the situation with sources changed considerably, in the first place owing to the establishment of the first stabile cadastre and the emergence of photography and other sources of official, expert and popular provenance. In the first half of the 20th century the first interpretations began to appear of dry stone structures as cultural and historical heritage. In the second half of the 20th century, with the development of science and the media, a variety of materials emerged dealing with rural spaces including some facts or interpretations of dry stone structures (with the previously mentioned fields they include ethnography, agronomy, onomastics, conservation activities, architecture, painting, documentary film). At the turn of the 21st century a focused interest was manifested in the dry stone within an inner circle of experts-enthusiasts as well as the first systematic studies and syntheses of the history and typology of dry stone structures. From 2010, the continual research work of individual authors, who have established themselves in the previous period, and the growing importance of the theme of cultural landscapes in a number of scientific fields brought about an increased civic and institutional interest for the heritage aspects of dry stone construction. This wider interest, owing to the new media and digital technology enriched the databases of dry stone structures and communities of their builders.

In medieval documents written in Latin (for example, the Statute of the City of Dubrovnik, 1272, Istarski razvod (Istrian legal document on the demarcation of territories between neighbouring communes) 1325, Statute of Hvar, 1331) the generic Latin term *maceria* is used although local terms are also used – In the Istrian legal document (Istarski razvod) the word *gromača* (dry stone wall) in the Croatian text, in the Hvar Statute the word *gomila* (heap) as part of some toponymes, while in the Statute of the City of Dubrovnik, the word *mrgin*, meaning a canal along a boundary wall. Out of the word *maceria* the term *mocira* was forged, the written trace of which appeared back in the 17th century (I.T. Mrnavić “Osmanšćica”). The syntagmes “szuhi zid” (dry wall) was used in the 17th

century by Josip Belostenec in his dictionary (published for the first time in 1740), while “zid prez vapna” (wall without lime) was recorded by Andrija Jambrešić (1742). The word “suhozid” (dry stone wall) was recorded by father Josip Jurin in his dictionary in the 18th century. The affix “(u) suho” (in a dry manner) in combination with the word „wall“ or „stone“ became the standard in other current vernaculars of the communities of the bearers of the cultural good (*Slo.* „suhi zid“, *Srbian.*, *Montenegrin* “suvozd”, *suvomeđa*“, *Italian* “al secco”, *French* “en pierre/s seche/s”, *Spanish* “la pedra seca”, *Catalonian* “pedra en sec”, *English* “dry stone”, *German* “Troockenmauerbau”, *Romansch* “mirs sitgs”, *Greek* “ξερολιθάς”, etc.

In every historical categorization of dry stone construction it should be kept in mind that dry stone structures are by their very nature subject to constant structural repairs and functional modifications and that during the population and economic peak in the second half of the 19th century not only the greater part of the dry stone structures we find today were built or modified, but also the majority of the building traditions existing prior to that period were modified as well.

The thesis that the beginnings of the dry stone technique had to originate in the early periods of populating the eastern Adriatic is self-explanatory, although not many archaeological verifications exist in that regard: traces of the use of stone masonry in the Palaeolithic are non-existent while traces of underpinning masonry or dry stone enclosures were found in Neolithic settlements. The first large finds of dry stone structures are linked to pre-Illyrian and Illyrian communities of the Bronze and Iron Ages, which left behind numerous hillfort remains and ritual tumuli along the entire eastern Adriatic coast and perhaps even the older layers of certain shepherders' settlements and walled water wells. The most important Antic examples of dry stone walling are the geometrical land divisions (ancient Greek *chora* in the Starigrad Plain, on the island of Hvar, and a few Roman *agri*), and demarcation walls from the period of Roman rule, such as the Liburnian limes and border wall between the Illyrian tribes of Begiosi and Ortoplini near Jablanac. Typical remains from medieval period would be the remains of sheepfolds and auxiliary structures as well as lower layers of property boundaries and retaining walls of agricultural oases within and around the settlements. The establishment of political stability and first agrarian reforms from the 18th century most probably resulted in the construction of bordering walls around state or communal forests and pastures and the further regulation and amelioration of agricultural land. The greatest changes took place in the 19th century when during a relative short period of the vine-growing boom (reaching its peak in the 1870s and 1880s) the agricultural sites of the previous periods were transformed and the new ones were created by clearing parts of pastures and forests. The boom was the result of global economic and environmental circumstances; along with it, the transformation of livestock breeding due to social and economic turmoil resulted in the construction/transformation of most of the present shepherds' dry stone enclosures and structures. In the 19th and first half of the 20th century, one can more clearly detect the activities linked to the professionalization of dry stone skills that were undoubtedly present earlier as well: lime production, building of public infrastructure and wage-work for clearing the land. Traditional lime making, in which the skill of dry stone plays a decisive role, was most extensive until the post-World War II period while its historic peaks were connected with cycles of the intensified development of coastal settlements. The same dynamics is detectable in public infrastructure construction, particularly of roads, in which apart from the local labour force and skilled artisans, wagers from more passive regions (hinterland, Bosnia and Herzegovina and more recently from continental areas) also participated to a considerable degree. The participation of wage-labourers in the clearing of agricultural land registered on the central Dalmatian islands during the boost delineates the dynamic nature of the skill as well as its prevalence and indicates the possible transfer of structural forms and techniques between individual Karst areas. In the early 20th century, the vine-growing boom plummeted resulting in the abandonment of numerous dry stone sites. Agriculture in the second half of the 20th century (with some exceptions which include the most well known Croatian dry stone site of Veliki Bucavac near Primošten that was cleared in the first decade following World War II) focused on the lowland regions of the agricultural areas which along with general urbanization and industrialization caused the diminishing of the importance and distribution of dry stone skills. During the 1990s, war operations and the economic crisis additionally immobilized agriculture so that Croatia embarked upon the 21st century with a markedly diminished base of bearers of the skill. Today it is still extensively practiced only by generation members born prior to World War II, during whose youth it was still part of the relevant building technique and by some individuals from the construction sector. Here and there among active builders, we can still find successors of long-standing vernacular building traditions who have preserved the skill and transmit it to new generations. More recently, the renewed interest in dry stone heritage created a new category of practitioners, professionals and hobby pursuers of whom some are not directly linked to work in their own surroundings but are active on the entire dry stone area of Croatia. A number of them are systematically active in the transfer of dry stone construction skills from older to younger generations of skill bearers and so in that respect the situation is

somewhat more favourable than twenty or so years ago.

General characteristics:

Dry stone is an indispensable manual technique for building shelters, roads and barriers in the bare karst landscape, particularly for adapting stony terrains for agricultural purposes. Every farmer and livestock breeder has to master the technique to a degree, with the exception of those who exclusively use mechanization and industrial materials (which is the case only in the most recent times). The greater part of construction generally takes place in the first and labour most intensive phases of occupying a new portion of land – during enclosing, freeing the soil from excess stone, building of terraces and construction of simple stone shelters as temporary dwellings – which is physically very demanding work in which men dominate. Accordingly, the division of labour is such that the strongest and most skilful men are builders while the others prepare and transport the stone, particularly *škalja*, smaller stones for filling the walls. In the later stages of exploiting the location, the skill is used to maintain and repair the buildings, store excess stones which emerges out of the soil, functional alterations, etc., where, in line with the dynamics of individual families and communities, the women can also have a significant role. The dominant role of women in agricultural production and thereby in the maintenance of dry stone structures was registered in the case of gardens and in situations when men leave the place of residence for work elsewhere. Concerning the gender roles there are also some specific rituals connected with the traditional production of lime. Children prepared for this type of work by helping the adults and through play. In some localities where the stone is abundant, small buildings made by children can be found on the top of stone heaps. The most skilful stonemasons were known and respected in their communities and the level of specialization and professionalization depended on given circumstances. In case of the construction of structures that represent the property of two owners, such as borders, or of more owners, like roads or watering pools for livestock, the work was done with the participation of all interested parties. Notwithstanding the indisputably “democratic” character of the skill, it is necessary to point out that the creation of the majority of exceptional individual dry stone structures are linked to specific personal and familial circumstances of individuals – their builders and users.

The characteristic product of dry stone technique is the dry stone wall: *suhozid (gromača, međa, modra, mocir, masiera, redina, prizida, zid, mrtvi zid, mrtvi mir ...)* which appears in various forms along the entire space of the Adriatic-Dinaric karst and powerfully impacts its landscape, while the other characteristic products are small objects of various purposes. Varied local agricultural practices created a wide range of different structural types and forms while the numerous and diverse names for the same or similar forms and the same names for various forms can be interpreted as a result of a multivariate and dynamic cultural and historical context. Even within the same spatial- and time-frame, there can be significant differences in the style and quality of building in relation to the skill of the builder and materials and time at his disposal. All the structures built prior to the use of contemporary transportation means were made from stone from the nearest local source.

In the course of construction the builder tries to achieve the greatest stability and aesthetic effect of the structure, whereas the time spent on the selection, possible processing and setting of the stones depends on the purpose of the building, type of material and affinity/skill of the mason. For example, in the case of shepherds’ walls the speed of building is of essence so the walls are constructed in a way that the selected stones without being treated in any way are set in the first place in the wall that they can approximately fit into, while in building dwellings more attention is paid to stability and physical properties so the stones are more selectively chosen and if necessary previously hewn in order to achieve the least possible width of the joints and a more compact (and better looking) wall. In principle, the builder is always mindful that each stone in the structure fits in a stable manner especially the one that has to carry the next stone or some other weight, and that the vertical joint does not stretch through a number of structural layer. A characteristic but not obligatory manner of checking the stability of the construction is for the builder to climb or walk on it.

At times a specific structural form or manner in which the stone is fitted into a wall or some other detail can be recognized as a local characteristic, however care should be taken in proclaiming something as a “rule” or “style”.

Typical construction forms:

a) Double dry stone wall (*zid uduplo, duplica, dupla gromača*)

This is the most common and most versatile type of dry stone construction used for making boundaries (*zidi, gromače, ograde, ograjice, meje, međe, masiere, modre, mori, trmezali, kolnjik ...*) and walls of various buildings. This type of dry stone wall is made by building two parallel faces with larger stones about 50-100 cm apart and then completely filling (*inkunjava*) the gap between them with smaller stones (*šljaka, čkalja, savur*). The careful filling, positioning and mobilizing the back stone *heads* plays a decisive role in the stability and durability of the wall. The stability of the wall is greater if the faces of the wall are inclined, namely, if the wall is thinner at the top than at the base; the inclination can vary or not exist at all depending on the purpose of the building and type of

stone material. In some places, the bordering walls were used for storing excess stones and were planned in a greater width (1-3 or more metres), sometimes with a footpath on the top.

b) Single dry stone wall (*zid injulo, unjulica, injulo, ...*)

This wall consists of a single row of unhewn rough stones. Hollow spaces that remain between the stones give it a characteristic “lace-like” appearance. Stability is mainly achieved by stacking the upper stone firmly in the gap between the two lower ones. Such walls were mostly constructed for enclosures and shelters, as a vertical extension of existing walls and at various ad hoc repairs – whenever the speed of construction and low consumption of material were of greater importance than the durability of the structure. Some local sources argue that the (apparent) instability, namely, fragility of these walls is one of the reasons why the animals refuse to cross them. Some sources highlight the porosity of such walls as a significant feature that allows better ventilation of the space for housed livestock. It is not unusual that the single dry stone wall is double in its lower part and the transition between double and single wall parts can be contiguous or with a setback.

c) Retaining wall (*prezid, prizid, barbakan, škarpa, pristav/a, ...*)

A retaining wall is a building structure for constructing agricultural terraces (*prezid/pristav/a, redim, vlačica, vlaka*) and the supporting structures for roads, quays, wells and drainage canals (*foša*). Parallel with the building of the face of the wall the space behind is carefully filled with stone or soil material (in the case of wells with clay) and depending on the structural demands, even an inner, invisible face of the wall can be built. In the case of retaining walls, the face of the wall is usually more or less inclined for greater stability.

d) Dry stone heap (*mocira, menik, gromača, gromila, ...*)

These dry stone forms represent depots of stones taken out of the earth during the cultivation of agricultural land. They mostly dominate everywhere where there are more stones in the soil than required for making fences or retaining walls. The landscape patterns created in this way (*gomiljak, gominjak ...*), with agricultural plots (*vlačice, pristavi/e, graje*) between the heaps, were usually characteristic for a specific region or type or inclination of the terrain, for example, a ribbed slope parallel with the contour lines, or meshed, spotted, ribbed perpendicular on the terraces or an irregular pattern similar to a labyrinth, etc. Most frequently, the dry stone heaps have a face that is built at least to a certain height so that the piled stones are not dispersed (the face can be invisible if it is subsequently filled or demolished). The ruins of other dry stone structures (for example, prehistoric hillforts, sheepfolds etc.) are in the perceptive and technical sense heaps and are often called that. Prehistoric tumuli are particular examples of heaps.

e) Corbel arch/vault/dome (*čemer, ...*)

This is a type of vaulting in which the cross section of the joints are not radial as in a proper vault but rather parallel and approximately horizontal. The vault is not built on a wooden centring but is self-supporting in all phases of construction. Each row of stones is moved a little in a cantilever fashion to the centre in relation to the previous one closing in this way the space beneath the vault/dome (*čemer, klobuk, covert...*). Corbel vaulting was used in the building of well known dry stone type of shelter called *kažun, casita, komarda, hramac, bunja, čemer, poljarica, kućera, kućerica, kućica, kućerak, kuća, trim, trin, vrtujak, toreta...*, as well as some vaulted wells (*bunar, čatrnja*), and lime kilns (*klačina, klačarda, vapnara, vapnenica, japnjenica, japnenka, japnenica ...*).

f) Vaults (*volat ...*)

Proper vaults are characterized by radial joints (*inkunjon na libre*) and use of wood centring or other aids for supporting the vault during construction. In this way bridge structures are built, vaulted wells (*čatrnja*) and relieving arches above the stone or wood lintels, along the entire coast. The specific local trait which is technically classified as a three-hinged arch also includes structures made of two stones under the angle of 45-60 degrees above the entrances to the *bunja* and above smaller niches in the walls (*ponari, ponare ...*).

g) Stone roofs (*krov od skrila*)

Roofs made of stone slates (*skrila, škrilja, ...*) appear on various residential and auxiliary buildings. They are laid on a wood structure or less frequently on a stone vault. Larger slates are set in the zone of the fascia (overhanging up to 10 cm) and the smaller one toward the ridge of the roof, mindful of the proper overlapping. The lower edge of the slates is levelled parallel to the fascia or else the slates are set diagonally, depending on local tradition. The ridge is usually covered with a row of mission (barrel) tiles in lime mortar while on the island of Brač the whole roof (of residential objects) is subsequently lime washed.

h) Various pavements and stairways

Tentatively, various pavements and stairways, *skalinade*, made from hewn stones, slates or pebbles (*koguli*) can also be included in dry stone building skills even though these methods are most often characterized by the use of some type of lime, or lime-soil mixture for the base layer and the filling, which in time binds the vertically

placed elements into a compact pavement.

Particular details of dry stone structures:

For the purpose of adapting to specific functional requirements, various elements can be built into/on the walls and vaults of dry stone structures: openings of various size and purpose (smoots, traps, small windows, smoke slots, loopholes, as well as niches (*ponari/e*), stairs (*skale*), top stones (*ozuhe, paštuni, turte, ...*) or thorns (*drače*) weighed down with stones (*piz*). Particularly rare are adjustments which touch upon the construction principles, such as the inverse inclination of the slates of an corbel vault for achieving rainwater permeability (for wells) or holes at the base of the retaining wall which served, due to vines growing out of them, to increase the value of the narrow vineyard terraces.

At times extensions in height or width can be depicted in the walls. The differences in the size of the stone material, method of building and level of stone processing indicate the cessation and renewal of the economic use of the terrain, namely, changes in the culture (for example goats require a higher wall than sheep). Archaeological indicators include sporadic appearances of dressed stone or dressed stone in the lower layers of the wall as well as the presence of pottery shards. Large individual or grouped vertical stones built into the base of the wall can be old border stones from the time of open pastures prior to their enclosures.

Materials and tools:

Dry stone structures on the east coast of the Adriatic Sea were built from local limestone or dolomite and less frequently from flysch sandstone or conglomerate and very rarely from calcareous tufa. Limestone usually gives more regular forms of rock that is more suitable for cutting into cornerstones (*vaca, vacada, čošak...*) and for making stone slates. Depending on the type of structure being built, rocks from the surface of the soil are directly used, as well as those that have surfaced in the course of digging (*mašklinanje*) or ploughing, rocks taken out of the earth when cutting into a slope for building houses or else rocks from local quarries (*kava, petrada, petrala, ...*). Stone slates (*skrila*) in particular were extracted from quarries as well as pure limestone required for the construction of *japjenica*. Škalja (*škaja, savura, gruha...*), namely, crushed stone is also an important building material for filling the interior of walls.

Traditionally the stones were extracted from the earth with a pick (*mašklin*) and hoe and from the rocks with wooden or steel plugs that could also have feathers (spikes with *laštra- punčot*), levers of various sizes (*marijuana, mezana, štranguin, čuskija, ...*), drilling rods (*strapanj, trašanj, štampa, ...*) and explosives (*lumbrda, mina, ...*), most frequently with domestically made black powder. They were dressed and embedded with a variety of masonry hammers and mallets (*tajenta, maratelina, maca, malj*), wedges (*piketa*) and chisels (*čapadura, odbijača, lita*), hatchets and prongs (*gradina, buđarda*). In dry stone however only various types of hammer were mostly used. Dry stone walls in pastures and fields are built without any tools, or with the use of a small pick, *maškalin, lašunić*, that serves both for clearing and building. The tools for extracting and dressing tufa are similar to carpenter tools – axe, drill and saw. The rocks are transported in stretchers (*tralje, civare, ...*), wheelbarrows (*kariole, ...*), on sledges (*vlačngama, smugu, ...*) or by donkeys and mules, and *škalja*, crushed stones, in masonry racks (*mašur, kopan, ...*) baskets (*krtol, ...*) or buckets (*sić*). Today, owing to the regulations which regulate its exploitation, stone for major buildings (and especially stone slates) has to be obtained from quarries and transported by contemporary means.

Basic characteristics of the bearers, transmittance, function and significance of dry stone:

The significance of the dry stone skill from the beginning of the 20th century to the present has been diminished by crises and the restructuring of agriculture, availability of industrial building materials for the construction of agricultural structures and, as of late, the introduction of industrial alternatives to dry stone in the division and clearing of karst terrains. As a result, the skill is under threat: today even in some communities whose environments contain some of the most spectacular dry stone wall landscapes it is difficult to find authentic bearers who are capable of passing the skill on to new generations. On the other hand, in recent years the interest for dry stone walling has noticeably grown motivated by not only practical but identity, heritage and environmental reasons as well.

The most significant concentrations of active bearers of this skill are present in communities that have preserved to a higher degree their traditional economic base. Examples include Orlec on the Cres island, Banjol on Rab i., Kolan on Pag i. – settlements in which a considerable part of the population is engaged in rotational grazing for which the maintenance of dry stone wall bordering is a necessity. These bearer groups are frequently organized into associations in which they promote their interests and jointly carry out landscape preservation activities. Their interest in preserving the skill of dry stone walling stems from the practical need of transmitting this skill, which is essential to them, to a new generation of practitioners but also from the wish to have their work and knowledge adequately valorised by society at large. A traditional living agricultural and livestock breeding context has also

been preserved in the area of Zagora (such as in the villages of Kaočine, Miljevi), although with much less motivation toward self-organization for the purpose of preserving the skill – it is still taken as a fact of life in the given environment. However, it can be depicted that the community's reaction to the outside interest for this aspect of their life is positive and a number of bearers have readily agreed to be included in the Register.

The second category of active communities are the ones in which due to socio-economic changes dry stone walls no longer have such a direct significance for their lives but are connected to them in terms of identity. A good example is Praputnjak, near Bakar, where the local inhabitants founded an agricultural co-operative in order to revitalize the terraced vineyards at Takala site, which is extremely important for their identity, and bring back memories of the methods of maintaining and cultivating the landscape that were practiced the last time in the childhoods of the older members of the community. This category could include communities on the island of Brač (Nerežišća, Pučišća, Dol, Humac, Sutivan, ...) which have began, after a considerable break, to gather once more around the surviving bearers of the skill in order to preserve this part of their culture which is being perceived again as valuable in terms of identity, aesthetics and sustainable future.

A separate category of bearers are those who come from the context of their communities' tradition but have passed through a process of professionalization. The best example is the situation in Istria, a region that is the pioneer in recognizing the values of dry stone masonry as an aspect of local identity and aesthetics, particularly, through the *kažun*. As a result of the growing interest, the skill of dry stone masonry in Istria has evolved from traditional frameworks in the direction of a professional craft, so that its established practitioners are generally also commercial contractors. Their interest lies in the further affirmation of the skill and in the establishment of professional standards.

In communities in which other activities have become prevailing, the skill is present as a practice in families with infields or agricultural estates with the dry stone walls. In that sense an interest can be depicted in mastering the skill on the part of some new property and agricultural estate owners out of practical reasons, but perhaps also as a symbolic inauguration into a new (seasonal) home.

In spite of loosing significance as a skill and probably because of its prominent presence in the landscape, dry stone walls never ceased to be a widely accepted symbol of the continuity and labour of past generations. This heritage potential has lately begun to be manifested through local tradition courses and work activities with children and youth, before all in small coastal or island cities (or larger towns), communities which are rural but with sufficient economic and social power to organize such events. Such actions also assert individual bearers as examples and guarantors of authenticity and, along with the educational institutions (schools and pre-schools), local self-government bodies and tourist boards, their organizers come from the local civil scene and public institutions for the management of protected natural areas.

Along with the mentioned initiatives at the local level, there are associations and individuals in Croatia who are active on the regional and national levels and among them there are those who have, in the sphere of their work, established international contacts and connections with heritage initiatives and bodies in other countries.

In the course of the preparation of the application on the skill of dry stone for inscription in the Register of Intangible Cultural Goods, the association 4 GRADA DRAGODID implemented, in spring 2016, a programme of registering the bearers of the cultural good through a public media campaign and research in the field. To that end, forms were drawn up which contained, apart from the basic facts on the bearers, questions relating to the manner of acquiring the skill in question, ways of practicing the skill, dry stone techniques used by the bearers, etc. Bearing in mind the specific status of the skill, where the greater part of the visibility, namely, media presentation, popularization and organized transmission of the skill are connected to various associations and companies, two forms were drawn up – for physical and legal persons – wherein the legal persons had to enclose a list of the physical persons – bearers with whom they cooperate. After an expert evaluation of the received and collected forms, 35 physical and 18 legal persons were selected (associations, cooperatives, companies, craft businesses) – bearers of the cultural good. In the relatively short period of research, naturally many active bearers could not be registered and many registered ones were quite advanced in age, requiring therefore continual additions and updating.

Proposed system of protection and preservation measures:

The protection and preservation of the dry stone skill is a complex topic which includes, in addition to standard activities of research, recording, transmission and promotion of the skill, the resolution of the issue of protection of specific (local) dry stone practices, the protection of dry stone wall buildings and cultural landscapes as immovable cultural goods and a number of relevant inter-sector themes linked to the implementation of the Programme of Rural Development and of the European Landscape Convention.

The modality of the general protection of the skill/technique in the entire area of the Croatian Adriatic-Dinaric

karst was proposed as a conceptual framework which integrates the entire dry stone phenomenon and at the same time as the first step in the registration and protection of individual-exceptional-characteristic local and regional practices. The creation and existence of dry stone sites – objects and landscapes – are as a rule inseparable from these practices, i.e., of the individuals and communities of their creators, so it is recommended that in the forthcoming period, the competent conservation departments, in the course of reviewing and registering dry stone wall cultural goods also consider the registration of corresponding practices and bearers and vice versa. In this way, the actual threat could be avoided of the communities of creators of dry stone heritage losing the priority role in its protection and preservation.

Agriculture is the most significant cross-sector topic, and in this field the Programme of Rural Development envisages the investment of potentially very significant funds for construction, maintenance and reconstruction of dry stone walls and dry stone wall terraces. It is in the interest of the protection and preservation of cultural heritage to channel these funds appropriately and use them synergistically in terms of enhancing authentic traditions and skill bearers and maintaining/preserving valuable cultural landscapes.

The second important cross-sector theme is the im/possibility of procuring and using local stone for the reconstruction and building of dry stone walls (and other) structures, which from the prospect of the preservation of cultural heritage is a big problem, while from the perspective of other sectors (mining, physical planning) whose legislatives formally prevent its extraction it represents a secondary issue which could potentially be solved on the basis of a corresponding initiative.

The last topic, outside the more narrow domain of the protection and preservation of cultural goods but linked to all the previous ones, is the development of vocational programmes linked to the skill of dry stone walling, either within the construction and stone dressing industry sector, (and particularly linked to the acquisition of licences for work on dry stone wall cultural goods), or as part of education/training in agricultural activities, such as olive and grape growing. It is in the interest of protecting and preserving cultural heritage to take into consideration local/regional traditions, communities (bearers) and forms in the creation and implementation of such programmes. In the implementation of standard activities of research, transmission and promotion of the skill, priority should be given to those programmes which engage the bearers of the skill from the region or site in which the activities are implemented. For the purpose of the wider popularization of the skill, the programme manager should ensure its transparency and include in the publicly released reports/media dispatches the technical details of the very activity as well as historical, i.e., ethnographic details of the site.

Taking into consideration all that has been mentioned above, the protection and preservation of the skill of dry stone in the area of the Adriatic-Dinaric karst has been evaluated as an exceptionally valuable intangible good whose significance from the broader perspective impacts not only traditional culture but to a great extent the richness of the landscape heritage of that part of the Republic of Croatia.

The Committee for Intangible Cultural Goods of the Ministry of Culture has assessed at its session held on 26, September 2016 that the Skill of Dry stone has the attribute of a intangible cultural good as defined by the Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods, in Article 9, item 1, paragraph 3.

On the basis of the submitted documentation and presented facts and in line with the recommendation of the Committee for Intangible Cultural Goods, the Expert Commission for establishing the attributes of cultural goods has established, at its session held of 15 December 2016 that the skill of dry stone has the attribute of a cultural good.

With the adoption of this Decision, in line with Article 12, item 1 of the Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods, the mentioned Act, as well as all other regulations relating to cultural goods shall be applied to the good in question.

In line with Article 12, item 4 of the same Act, item 5 of the Decision prescribes the obligation of inscribing the good in question in the Register of Cultural Goods of the Republic of Croatia – on the List of Protected Cultural Goods. On the basis of Article 16, item 1 of the same Act the mentioned inscription has to be published in the “Official Gazette”.

In accordance with Article 12, item 5 of the Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods, an appeal against this Decision does not postpone its implementation.

Given the above mentioned reasons it has been decided as presented.

Legal remedy stipulation:

An appeal against the Decision can be lodged with the Appeal Committee in the Ministry of Culture of the Republic of Croatia within 15 days of its receipt. The appeal is submitted to the body directly or sent by registered mail or else given as a transcribed verbal statement In accordance with Article 9, paragraph 2, item 29 of the Administrative Tax Act (“Official Gazette”, no. 115/16) the appeal does not require an administrative tax.

ASSISTANT MINISTER

Davor Trupković, Arch. Eng.

Signed by Davor Trupković, Assistant Minister

The seal The Republic of Croatia, The Ministry of Culture, Zagreb

Copies to:

1. Andrijano Nigoević, Jere Viskojca 1,21423 Nerežišća UO
2. Anđelko Šešo, Anđela Nuića 4,10040 Zagreb UO
3. Ante Kulušić p. Jole, Težačka 2, 21218 Seget Donji UO
4. Anton Mužić, Orlec 71, 51557 Cres UO
5. Braco (Stjepan) Jerković, Smrka 2,21423 Nerežišća UO
6. Damir Kapov, Varoš 6, 22244 Betina UO
7. Francesco Rukonić, Mandalenska 24, 51554 Nerezine UO
8. Ivan Cvjetanić, Glavica 35, 21410 Postira UO
9. Ive Šikić Bažokić, Luke 33, 22243 Murter UO
10. Ivo Butković, Kralja Petra Krešimira IV 8, Mandre, 23251 Kolan UO
11. Josip Tomulić, Supetarska Draga 444, 51280 Rab UO
12. Joso Kulušić, Kaočine, Kulušići 31, 22324 Drinovci UO
13. Joso Vranjković, Siritovci, Vranjkovići 3, 22324 Drinovci UO
14. Jure Šantić - Prepedalo, Glavica 33, 21410 Postira UO
15. Josip Martinić - Meštrante, Zidarski put 4, 21412 Pučišća UO
16. Ljubo Galijanić, Bože Milanovića 22, 51550 Mali Lošinj UO
17. Marinko Krstaš, Mundanije 119, 51280 Rab UO
18. Marino Šimičić, Barbat 567, 51280 Rab UO
19. Mario Mužić, Orlec, 51557 Cres UO
20. Mario Rukonić, Mandalenska 24, 51554 Nerezine UO
21. Mate Kulušić (p. Jole), Kaočine, Kulušići 21, 22324 Drinovci UO
22. Mile Bašić, Kaočine, Bašići 11, 22324 Drinovci UO
23. Miroslav Veselinović, Čičevac 5, 22301 Golubić UO
24. Nikola Rebrović, Belej 92, 51554 Nerezine UO
25. Omer Ribarić, Banjol 59, 51280 Rab UO
26. Petar Marinović-Anđelo, Kuk 39/1, 21405 Milna UO
27. Rudolf Brnić, Rudine 3, 51514 Rudine UO
28. Sandro Tarabocchia, Kacatov, Orlec 78A, 51557 Cres UO
29. Slavko Perkić, Barbat 485, 51280 Rab UO
30. Tonći Miletić-Gulin, Stani, Stračinčica, 20270 Vela Luka UO
31. Valter Medančić, Fažanska cesta 9, 52215 Vodnjan UO
32. Vladimir Katić, Hreljin 69, 51226 Hreljin UO
33. Toni Marinović, Ul. 41., 49/3, 20270 Vela Luka UO
34. Zrinko "Vijeko" Mičetić, Praputnjak 193a, 51225 Praputnjak UO
35. Zvonimir Stojanov, Biogradska 2, Drage, Pakoštane 23211 UO
36. KAPITEL d.o.o., 9. rujna 6, 52341 Žminj UO
37. Olive Growers Association „Lun“, Lun 96/D, 53294 Lun UO
38. Crafts Business BILI/ BILI d.o.o., Ivica Marinelić, Gornji Humac 108, 21414 Pučišća UO
39. Crafts Business "Citadela", Marinko Kučan, Ružić Selo 151, 51226 Hreljin UO
40. Mountaineering Club Kamenjak Rab, Trg M. Arba 2, 51280 Rab UO
41. Agricultural Cooperative 'Dolčina', Praputnjak 158a, 51225 Praputnjak UO
42. Stina pradić d.o.o., Petra Krešimira IV 6, Mandre, 23251 Kolan UO
43. U.O. „Kontin“, Put križa 4, 21460 Stari Grad UO
44. „4 GRADA DRAGODID" Association, Šapjane 23, 51214 Šapjane UO
45. "BABIN PAS" Association, Velebić 26, Rovinjsko Selo, 52210 Rovinj UO
46. „Gea Viva“ Association, Prodolina 864, 21405 Milna UO
47. „Hrapočuš“ Association, Dol 36, 21410 Postira UO
48. „ŠKRAPARICA“ Sheep Breeders Association, Mundanije 197, 51280 Rab UO
49. „Pjover“ Association, Velo Grablje 92, 21450 Hvar UO
50. „Pramenka“ Association, Orlec 4, 51557 Cres UO
51. „SOL“ Association, Olib 10, 23296 Olib UO
52. "Suhozid" Association, Petra Krešimira IV 8, Mandre, 23251 Kolan UO
53. "Puntari", Association Promoting Local Heritage - Punta Križa, Zagazine 4, 51550 Mali Lošinj UO
54. Institute for Ethnology and Folklore, Šubićeva 42, 10000 Zagreb UO

55. Conservation Department in Puli, Ul. Grada Graza 2, 52000 Pula UO
56. Conservation Department in Rijeci, Užarska 26, 51000 Rijeka UO
57. Conservation Department in Zadru, I. Smiljanića 3, 23000 Zadar UO
58. Conservation Department in Šibeniku, J. Čulinovića 1/3, 22000 Šibenik UO
59. Conservation Department in Splitu, Porinovabb, 21000 Split UO
60. Conservation Department in Trogiru, Gradska 41, 21220 Trogir UO
61. Conservation Department in Imotskom, A. Starčevića 7, 21260 Imotski UO
62. Conservation Department in u Dubrovniku, C. Zuzorić 6, 20000 Dubrovnik UO
63. Ministry of Culture, Directorate for the Protection and Cultural Heritage, Runjaninova 2, 10000 Zagreb
  - Service for Movable and Intangible Cultural Heritage, Ministry
  - Cultural Goods Register Department, Ministry
  - Archives, Ministry

(Coat of arms of the Republic of Croatia)

REPUBLIC OF CROATIA
MINISTRY OF CULTURE

DIRECTORATE FOR THE PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE

Ref. No.: UP/I-612-08/16-06/0226

Reg. No.: 532-04-01-03-02/3-16-2

Zagreb, 30 December, 2016

List of Bearers

of the intangible cultural good: **The skill of dry stone**

The skill bearers are obliged to implement measures of protection for its preservation, in line with the Act on the Protection and Preservation of Cultural Goods and all regulations relating to cultural goods and, adhere to its historic-traditional matrix and manifestation. The competent body is obliged to inform the Expert Commission for establishing the attributes of cultural goods of all changes pertaining to the bearers of the skill.

Physical persons practicing or actively promoting the skill of dry stone:

1. Andrijano Nigoević, Jere Viskojca 1, 21423 Nerežišća
2. Anđelko Šešo, Anđela Nuića 4, 10040 Zagreb
3. Ante Kulušić p. Jole, Težačka 2, 21218 Seget Donji
4. Anton Mužić, Orlec 71, 51557 Cres
5. Braco (Stjepan) Jerković, Smrka2, 21423 Nerežišća
6. Damir Kapov, Varoš 6,22244 Betina
7. Francesco Rukonić, Mandalenska 24, 51554 Nerezine
8. Ivan Cvjetanić, Glavica 35 21410 Postira
9. Ive Šikić Bažokić, Luke 33,22243 Murter
10. Ivo Butković, Kralja Petra Krešimira IV 8, Mandre, 23251 Kolan
11. Josip Tomulić, Supetarska Draga 444, 51280 Rab
12. Joso Kulušić, Kaočine, Kulušići 31, 22324 Drinovci
13. Joso Vranjković, Širitovci, Vranjkovići 3, 22324 Drinovci
14. Josip Martinić - Meštrante, Zidarski put 4, 21412 Pučišća
15. Jure Šantić - Prepedalo, Glavica 33 21410 Postira
16. Ljubo Galijanić, Bože Milanovića 22, 51550 Mali Lošinj
17. Marinko Krstaš, Mundanije 119, 51280 Rab
18. Marino Šimičić, Barbat 567, 51280 Rab
19. Mario Mužić, Orlec, 51557 Cres
20. Mario Rukonić, Mandalenska 24, 51554 Nerezine
21. Mate Kulušić (p. Jole), Kaočine, Kulušići 21, 22324 Drinovci
22. Mile Bašić, Kaočine, Bašići 11, 22324 Drinovci
23. Miroslav Veselinović, Čičevac 5, 22301 Golubić
24. Nikola Rebrović, Belej 92, 51554 Nerezine
25. Omer Ribarić, Banjol 59, 51280 Rab
26. Petar Marinović-Andelo, Kuk 39/1,21405 Milna
27. Rudolf Brnić, Rudine 3, 51514 Rudine,
28. Sandro Tarabocchia, Kacatov, Orlec 78A, 51557 Cres
29. Slavko Perkić, Barbat 485, 51280 Rab
30. Tonći Miletić-Gulin, Stani, Stračinčica, 20270 Vela Luka
31. Valter Medančić, Fažanska cesta 9, 52215 Vodnjan
32. Toni Marinović, Ul. 41., 49/3, 20270 Vela Luka
33. Vladimir Katić, Hreljin 69, 51226 Hreljin

34. Zrinko "Vijeko" Mičetić, Praputnjak 193a, 51225 Praputnjak
35. Zvonimir Stojanov, Biogradska 2, Drage, Pakoštane 23211

Legal entities and crafts businesses that implement or actively promote the art of dry stone construction:

36. KAPITEL d.o.o., 9. rujan 6, 52341 Žminj
37. Maslinarska zadruga „Lun“, Lun 96/D, 53294 Lun
38. Crafts Business 'BILI/ BILI d.o.o.', Ivica Marinelić, Gornji Humac 108, 21414 Pučišća
39. Crafts Business "Citadela", Marinko Kučan, Ružić Selo 151, 51226 Hreljin
40. Mountaineering Club 'Kamenjak Rab', Trg M. Arba 2, 51280 Rab
41. PZ Dolčina, Praputnjak 158a, 51225 Praputnjak
42. Stina pradiđova d.o.o., Petra Krešimira IV 6, Mandre, 23251 Kolan
43. U.O. „Kontin“, Put križa 4, 21460 Stari Grad
44. „4 GRADA DRAGODID“ Association, Šapjane 23, 51214 Šapjane
45. "BABIN PAS" Association, Velebić 26, Rovinjsko Selo, 52210 Rovinj
46. „Gea Viva“ Association, Prodolina 864, 21405 Milna
47. „Hrapoćuša“ Association, Dol 36, 21410 Postira
48. „ŠKRAPARICA“ Sheep Breeders Association, Mundanije 197, 51280 Rab
49. „Pjover“ Association, Velo Grablje 92, 21450 Hvar
50. „Pramenka“ Association, Orlec 4, 51557 Cres
51. „SOL“ Association, Olib 10, 23296 Olib
52. "Suhozid" Association, Petra Krešimira IV 8, Mandre, 23251 Kolan
53. "Puntari", Association Promoting Local Heritage - Punta Križa“, Zagazine 4, 51550 Mali Lošinj

ASSISTANT MINISTER

Davor Trupković, Arch. Eng.

Signed by Davor Trupković, Assistant Minister

The seal the Republic of Croatia, The Ministry of Culture, Zagreb

PRETRAŽIVANJE KULTURNIH DOBARA

Opći podaci o kulturnom dobru	Smještaj kulturnog dobra
Naziv: ____	Mjesto: ____
Pravni status: -	Općina/grad: ____
Vrsta: -	Županija: ____
Klasifikacija: -	Katastarska općina: ____
UNESCO zaštita: -	Katastarska čestica: ____

Slobodna pretraga:

Napomena: Uvjeti pretraživanja predviđeni su za lakši pronalazak željenog kulturnog dobra. Potrebno je unijeti minimalno jedan uvjet pretraživanja i izlistat će vam se sva kulturna dobra koja sadrže navedeni uvjet. Ako želite precizniju pretragu definirajte i dodatne uvjete među ponuđenima

[Povratak](#)

Split, Umijeće suhozidne gradnje

Oznaka dobra: Z-6878

Pravni status: zaštićeno kulturno dobro

Vrsta: nematerijalno kulturno dobro

Klasifikacija: znanje i vještine

UNESCO zaštita: ne

Smještaj

Adresa: -

Mjesto: Split

Općina/grad: SPLIT

Županija: Splitsko-dalmatinska

Nadležni konzervatorski odjel

Naziv: Više odjela

Adresa:

Telefon:

Email:

Vrijeme nastanka: -

Autori: -

Opis dobra

Umijeće suhozidne gradnje (gradnje „u suho“) je umijeće izrade konstrukcija od kamena bez upotrebe vezivnog materijala . U užem smislu odnosi se na zidanje lomljenim kamenom s minimumom ili bez obrade, a kao širi pojam može obuhvatiti i polaganje kamenih opločenja i pokrova, zatim gradnju inženjerskih građevina klesanim kamenom bez upotrebe veziva, te izradu gabiona. Ovim se umijećem čovjek na jadransko-dinarskom području Hrvatske služi od prapovijesti do danas.

CULTURAL HERITAGE > Register of Cultural Goods

SEARCH OF CULTURAL GOODS

General Information on the cultural good		Location of the cultural good	
Name:		Place:	
Legal status:	-	Municipality/city:	
Type:	-	County:	
Classification:	-	Cadastre county:	
UNESCO protection:	-	Cadastre lot:	
Free search:		Search	Clear search

Note: The search items are geared at easily finding the desired cultural good. If you enter one search item, all the cultural goods containing the given word will be listed. If a more detailed search is required define additional items among the ones offered.

Back

Split, dry-stone building skill

Ref. number of the good: Z-6878	
Legal status:	Protected cultural good
Type:	Intangible cultural good
Classification:	customs, rituals and festivities
UNESCO protection:	No
Location	
Address:	-
Town:	Split
Municipality/town:	SPLIT
County:	Split-Dalmatia
Competent conservation department	
Name:	A number of departments
Address:	
Telephone	
E-mail	

Time of origin:	-
Authors:	-

Description of the good

The skill of dry stone ("u suho"- in a *dry* manner) is a skill of building stone structures without the use of an adhesive. In the more narrow sense, it relates to building with stones that have been hewn minimally or not at all, and in the broader sense, it can include laying stone pavements and roof slates, building engineered structures with hewn stones without the use of an adhesive, and making gabions. In the Adriatic-Dinara region, man has used this building skill from Prehistory to the present.